

Αρχαία Ελληνικά Α΄ Λυκείου (ερωτήσεις εισαγωγής Θουκυδίδη)

Τράπεζα Θεμάτων: Αρχαία Ελληνικά Α΄ Λυκείου (ερωτήσεις εισαγωγής Θουκυδίδη)

1. Πώς ορίζεται η υπεύθυνη συμπεριφορά του πολίτη, κατά τον Θουκυδίδη; (Θέμα: 78 & 165 & 252 & 339 & 426)

Και ο πολίτης έχει χρέος να συμπεριφέρεται υπεύθυνα· μπορεί να χρησιμοποιεί τη λογική και τη σύνεση στις κρίσιμες αποφάσεις και να μην παρασύρεται από δημαγωγικά πυροτεχνήματα και από παρορμήσεις της στιγμής («ὄπερ φιλεῖ ὄμιλος ποιεῖν», 2.65.4). Μπορεί να δείξει μαζί με το ενδιαφέρον για τα προσωπικά του συμφέροντα ενδιαφέρον για το συμφέρον της πόλης («...οἰκείων ἅμα καὶ πολιτικῶν ἐπιμέλεια», 2.40.2) Μέσα στο χάος του εμφυλίου πολέμου μπορεί να δείξει μετριοπάθεια («τὰ μέσα τῶν πολιτῶν») και ανώτερο ἦθος («τὸ εὖηθες οὗ τὸ γενναῖον πλεῖστον μετέχει», 3.83.1). Ακόμη και μέσα στη γενική αναλγησία που προκάλεσε η γενική συμφορά του λοιμού, η «λοιμική των σωμάτων και των ψυχών» μερικοί, ελάχιστοι ἔστω, φέρθηκαν με ανθρωπιά και φιλότιμο και αδιαφορώντας μήπως προσβληθούν από τη φοβερή νόσο («αἰσχύνῃ ἠφείδουν σφῶν αὐτῶν», 2.51.5) τόλμησαν να προσφέρουν ένα ποτήρι νερό σε ετοιμοθάνατους συγγενείς και φίλους.

2. Ποια είναι, σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, τα χαρακτηριστικά του υπεύθυνου πολίτη; (Θέμα: 48 & 135 & 222 & 309 & 396)

Και ο πολίτης έχει χρέος να συμπεριφέρεται υπεύθυνα· μπορεί να χρησιμοποιεί τη λογική και τη σύνεση στις κρίσιμες αποφάσεις και να μην παρασύρεται από δημαγωγικά πυροτεχνήματα και από παρορμήσεις της στιγμής («ὄπερ φιλεῖ ὄμιλος ποιεῖν», 2.65.4). Μπορεί να δείξει μαζί με το ενδιαφέρον για τα προσωπικά του συμφέροντα ενδιαφέρον για το συμφέρον της πόλης («...οἰκείων ἅμα καὶ πολιτικῶν ἐπιμέλεια», 2.40.2) Μέσα στο χάος του εμφυλίου πολέμου μπορεί να δείξει μετριοπάθεια («τὰ μέσα τῶν πολιτῶν») και ανώτερο ἦθος («τὸ εὖηθες οὗ τὸ γενναῖον πλεῖστον μετέχει», 3.83.1). Ακόμη και μέσα στη γενική αναλγησία που προκάλεσε η γενική συμφορά του λοιμού, η «λοιμική των σωμάτων και των ψυχών» μερικοί, ελάχιστοι ἔστω, φέρθηκαν με ανθρωπιά και φιλότιμο και αδιαφορώντας μήπως προσβληθούν από τη φοβερή νόσο («αἰσχύνῃ ἠφείδουν σφῶν αὐτῶν», 2.51.5) τόλμησαν να προσφέρουν ένα ποτήρι νερό σε ετοιμοθάνατους συγγενείς και φίλους.

3. Ποια γλώσσα χρησιμοποιεί στο ἔργο του ο Θουκυδίδης; Να αναφέρετε τρεις χαρακτηριστικές γλωσσικές ιδιομορφίες. (Θέμα: 57 & 144 & 231 & 318 & 405 & 456)

Η γλώσσα του Θουκυδίδη είναι η λεγόμενη «αρχαία αττική» του 5ου αι. Χαρακτηριστικές γλωσσικές ιδιομορφίες: η χρήση του τύπου της πρόθεσης ἔς αντί εἰς και ξὺν αντί σύν. Το αρχαιότερο σύμπλεγμα σσ αντί πτ.

Αρχαιότεροι τύποι λέξεων: αἰεί/ἀεί, ὠφελία/ὠφέλεια, ἑξαπτιναίως/ἑξαπτίνης.

Χρησιμοποίηση γνωστών λέξεων με σπάνια σημασία: οϊκήτωρ: άποικος (και όχι κάτοικος).

4. Να αναφέρετε τρία (3) χαρακτηριστικά του θουκυδίδειου ύφους.

(Θέμα: 30 & 117 & 204 & 291 & 378)

- Το ουδέτερο πληθυντικού, με άρθρο ή χωρίς άρθρο, αντί για επίρρημα: «δυνάμει ὄντες... ὁμοῖα (= ὁμοίως) τοῖς Ἑλλήνων πλουσιωτάτοις», «Κερκυραίοις ἐναντία (= ἐναντίον) πολεμήσοντες», «παρεσκευάζοντο τὰ κράτιστα (= κράτιστα) νεῶν στόλον».

- Η χρήση του ουδέτερου του επιθέτου αντί αφηρημένου ουσιαστικού: «τὸ εὐδαιμον (= ἡ εὐδαιμονία) τὸ ἐλεύθερον (= ἡ ἐλευθερία) τὸ δ' ἐλεύθερον τὸ εὐψυχον (= ἡ εὐψυχία)».

- Ρήματα σύνθετα (ενώ συνήθως χρησιμοποιούνται απλά, κατακληθείς) και με δύο ή και τρεις προθέσεις για να δηλωθούν βραχυλογικά και πυκνά δύο ή περισσότερες επιρρηματικές σχέσεις του υποκειμένου, ή του αντικειμένου, με τη ρηματική ενέργεια: προκαταρχόμενοι (= διδόντες πρότερον ἢ τοῖς ἄλλοις τὰς καταρχάς), συμπροπέμψαι, ἀνταναγόμενοι.

- Η επισώρευση αιτιολογικών προτάσεων και προσδιορισμών φανεώνει την προσπάθεια του ιστορικού να δια φωτίσει πλήρως τα αίτια των γεγονότων:

«Κορίνθιοι δὲ κατὰ τε τὸ δίκαιον ὑπεδέξαντο τὴν τιμωρίαν νομίζοντες οὐχ ἦσσαν ἑαυτῶν εἶναι τὴν ἀποικίαν ἢ Κερκυραίων, ἅμα δὲ καὶ μίσει τῶν Κερκυραίων, ὅτι αὐτῶν παρημέλουν ὄντες ἄποικοι» (ὑπεδέξαντο ἐπεὶ ἐνόμιζον καὶ ἐπεὶ ἐμίσουν τοὺς Κερκυραίους, ἐμίσουν... ὅτι... παρημέλουν).

- Πάρισα και Ομοιοτέλευτα. Η χρησιμοποίηση σχημάτων λόγου, κατά τα οποία α) μια φράση έχει ἴσο αριθμό συλλαβών ή αντιστοιχία λέξεων με την προηγούμενή της (πάρισον), β) στο τέλος επαλλήλων περιόδων ή προτάσεων τοποθετούνται λέξεις με ὅμοια κατάληξη (ὁμοιοτέλευτον): «ξυνέβαινε δὲ τὸν μὲν πολεμιώτατον αὐτοῖς εἶναι, Δημοσθένη, διὰ τὰ ἐν τῇ νήσῳ καὶ Πύλῳ, τὸν δὲ διὰ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδειότατον», «ἔργον... τοῖς τε κρατήσασι λαμπρότατον καὶ τοῖς διαφθαρεῖσι δυστυχέστατον».

- Η συνεχής χρήση των αντιθέσεων, η αφθονία των ετερόπτωτων προσδιορισμών (εκεί που ἓνα απλούστερο κείμενο θα είχε δευτερεύουσα πρόταση), η περίπλοκη σύνταξη, οι μακρές περίοδοι στο λόγο, τα εντυπωσιακά ρητορικά σχήματα είναι χαρακτηριστικά υψηλού λογοτεχνικού ύφους

5. Τι επιδιώκει ο Θουκυδίδης με τη χρήση σύνθετων ρημάτων; Να αναφέρετε ἓνα παράδειγμα.

(Θέμα: 87 & 174 & 261 & 348 & 435)

Με τα σύνθετα ρήματα (ενώ συνήθως χρησιμοποιούνται απλά, κατακληθείς) και με δύο ή και τρεις προθέσεις, επιδιώκεται να δηλωθούν βραχυλογικά και πυκνά δύο ή περισσότερες επιρρηματικές σχέσεις του υποκειμένου, ή του αντικειμένου, με τη ρηματική ενέργεια: προκαταρχόμενοι (= διδόντες πρότερον ἢ τοῖς ἄλλοις τὰς καταρχάς), συμπροπέμψαι, ἀνταναγόμενοι.

6. α) Ποια ήταν η άποψη του Θουκυδίδη για τη στρατηγική του Περικλή;

β) Ποιες ήταν οι συνέπειες του λοιμού και πώς επηρέασε την πολιτική κατάσταση της Αθήνας;

(Θέμα: 33 & 90 & 177 & 264 & 351 & 438 & 459)

α) Κατά την έναρξη του πελοποννησιακού πολέμου (431 π.Χ.), ο Θουκυδίδης πίστευε στη μεγάλη αξία του Περικλή (μολονότι η οικογενειακή του παράδοση τον συνέδεε με την αντίπαλη παράταξη, των αριστοκρατικών) και στην ορθότητα των βασικών αρχών του πολεμικού του σχεδιασμού: άμυνα στην ξηρά, επίθεση στη θάλασσα, σύνεση και αυτοπεποίθηση.

β) Το δεύτερο έτος του πολέμου προσβλήθηκε και ο ίδιος από τον καταστρεπτικό λοιμό που εξόντωσε το 1/3 του πληθυσμού της Αττικής («...ταῦτα δηλώσω αὐτός τε νοσήσας καὶ ἰδὼν ἄλλους πάσχοντας»). Ο ίδιος επέζησε αλλά ο Περικλής πέθανε από τον λοιμό το επόμενο έτος και στην πολιτική ζωή της εμπόλεμης και πολιορκημένης, από τη στερία, Αθήνας επικράτησε οξεία αντιπαράθεση ανάμεσα στην παράταξη των συντηρητικών αριστοκρατικών και των δημοκρατικών, τους οποίους καθοδηγούσαν πλέον αδιάστατοι δημαγωγοί, με ισχυρότερο τον Κλέωνα.

7. Από πού προκύπτει ότι ο Θουκυδίδης έζησε έως το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου;

(Θέμα: 36 & 180 & 123 & 267 & 354 & 441)

Οι ελάχιστες «εσωτερικές μαρτυρίες» στο έργο και οι υφολογικές παρατηρήσεις των μελετητών δεν αρκούν για να οδηγήσουν σε ακλόνητα συμπεράσματα για το πότε συνέθεσε ο Θουκυδίδης το έργο του. Η δήλωσή του ότι άρχισε να γράφει αμέσως μόλις ξέσπασε ο πόλεμος («ἀρξάμενος εὐθύς καθισταμένου» 1.1.1) δεν ξεκαθαρίζει αν άρχισε να δίνει στο κείμενο του οριστική μορφή ή αν άρχισε να συγκεντρώνει το υλικό του και να κρατάει σημειώσεις. Μολονότι η εξιστόρηση των γεγονότων διακόπτεται στο 411 π.Χ. είναι βέβαιο ότι ορισμένα τμήματα έχουν γραφτεί μετά το 404 π.Χ.

Δεν είναι βέβαιο αν γύρισε στην Αθήνα μετά το 404 π.Χ. με την αμνηστία που παραχωρήθηκε. Οι πληροφορίες των αρχαίων πηγών είναι αβέβαιες και σε ορισμένα σημεία αντιφατικές. Βέβαιο είναι ότι έζησε ως το τέλος του πολέμου. [«Τούτου δὲ τοῦ πολέμου μῆκός τε μέγα προύβη», 1.23.1, «ἔτη δὲ ἐς τοῦτο τὰ ζύμπαντα ἐγένετο τῷ πολέμῳ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι», 5.26.1, «ἐπέβιων δὲ διὰ παντὸς αὐτοῦ αἰσθανόμενός τε τῆ ἡλικία καὶ προσέχων τὴν γνώμην, ὅπως ἀκριβὲς τι εἴσομαι», 5.26.5.]

Το έργο του έμεινε ημιτελές. Στα πρώτα βιβλία υπάρχουν αναφορές για το τέλος του πολέμου και την τελική καταστροφή· η εξιστόρηση όμως των γεγονότων δεν φτάνει ως το 404 π.Χ. αλλά διακόπτεται στο 411 π.Χ. Ο θάνατος δεν άφησε τον μεγάλο ιστορικό να τελειώσει το έργο του.

8. Με ποιες μεθόδους ο Θουκυδίδης ερευνά τα γεγονότα του μακρινού παρελθόντος και της σύγχρονης του εποχής, στην πορεία αναζήτησης της αλήθειας;

(Θέμα: 51 & 138 & 225 & 312 & 399 & 468)

Ο Θουκυδίδης είχε πλήρη επίγνωση των δυσκολιών του έργου που αναλάμβανε. Στα κεφάλαια 1.2, 1.20-22 και 5.26 καταγράφεται η αγωνία του για την ανεύρεση της αλήθειας: η αυτοψία, η επίσκεψη των πεδίων των μαχών, η συλλογή και αξιολόγηση πληροφοριών, η μελέτη επισήμων κειμένων και κρατικών αρχείων. Για τα παλαιότερα γεγονότα, πριν από τα Μηδικά, παρά την κοπιαστική προσπάθειά του («ἐπὶ μακρότατον σκοποῦντί μοι» 1.1.3) οι δυσκολίες ήταν μεγάλες: οι άνθρωποι δέχονται άβασανίστως (= άκριτα, χωρίς έλεγχο, 1.20.1) ό,τι λέει ο ένας και ο άλλος ακόμη και για τη γενέτειρά τους. Δεν κουράζονται να αναζητήσουν την αλήθεια («ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς

ἀληθείας» 1.20.3). Για τα γεγονότα της εποχής του, του Πελοποννησιακού πολέμου, δεν καταδέχτηκε να περιλάβει στο έργο του πληροφορίες από τον πρώτο τυχόντα («οὐκ ἐκ τοῦ παρατυχόντος πυνθανόμενος ἤξιωσα γράφειν», 1.22.2) ούτε ό,τι νόμιζε ο ίδιος («ὡς ἐμοὶ ἐδόκει»), αλλά κράτησε μόνο στοιχεία για όσα γεγονότα είχε προσωπική γνώση («οἷς τε αὐτὸς παρῆν», 1.22.2, «καὶ γενομένω παρ' ἄμφοτέροις τοῖς πράγμασι», 5.26.5) και για τα οποία είχε κάνει επίπονη έρευνα ακούγοντάς τα από άλλους («καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ὅσον δυνατὸν ἀκριβείᾳ περὶ ἐκάστου ἐπεξελεθῶν», 1.22.2).

9. Με ποιες μεθόδους ο Θουκυδίδης διερευνά γεγονότα παλαιότερα του Πελοποννησιακού πολέμου;

(Θέμα: 9 & 96 & 183 & 240 & 327 & 414)

Εξετάζοντας τις εξελίξεις ακόμη και πριν από τον Τρωικό πόλεμο ως τα Μηδικά, εκεί που οι πηγές του δεν μπορούσαν, με τα δεδομένα της εποχής, να είναι αξιόπιστες, χρησιμοποιεί λογικές μεθόδους και καταγράφει τις ιστορικές αλλαγές με πορίσματα «εἰκότα» (= εύλογα, σύμφωνα με τη λογική και την πείρα), «σημεῖα» ή «μαρτύρια» (= ενδείξεις και αποδείξεις) και «τεκμήρια» (= συμπεράσματα στα οποία καταλήγει η έρευνα).

Για τα παλαιότερα γεγονότα, πριν από τα Μηδικά, παρά την κοπιαστική προσπάθειά του («ἐπὶ μακρότατον σκοποῦντί μοι» 1.1.3) οι δυσκολίες ήταν μεγάλες: οι άνθρωποι δέχονται ἄβασανίστως (= άκριτα, χωρίς έλεγχο, 1.20.1) ό,τι λέει ο ένας και ο άλλος ακόμη και για τη γενέτειρά τους. Δεν κουράζονται να αναζητήσουν την αλήθεια («ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἢ ζήτησις τῆς ἀληθείας» 1.20.3).

10. Με ποιον τρόπο χρονολογεί τα ιστορικά γεγονότα ο Θουκυδίδης;

(Θέμα: 27 & 84 & 171 & 258 & 432 & 480 & 486)

Στην προσπάθειά του για χρονολογική ακρίβεια στην έκθεση των γεγονότων οι δυσκολίες ήταν μεγάλες. Οι ελληνικές πόλεις - κράτη δεν είχαν ενιαίο χρονολογικό σύστημα, ούτε είχαν κοινές ονομασίες για τους μήνες του σεληνιακού έτους. Η επιμονή του να καταγράψει με απόλυτη ακρίβεια το χρόνο των γεγονότων είναι σαφής στον καθορισμό του χρονικού σημείου της έκρηξης του πολέμου, με την εισβολή των Θηβαίων στις Πλαταιές: δέκα τέσσερα έτη μετά την υπογραφή της τριαντάχρονης ειρήνης (μεταξύ Αθηναίων και Πελοποννησίων), τη χρονιά που η Χρυσίς είχε συμπληρώσει σαράντα οκτώ έτη ιερωσύνης στο Άργος, και ο Αινήσιος ήταν έφορος στη Σπάρτη και ο Πυθόδωρος επώνυμος άρχων στην Αθήνα, έξι μήνες μετά τη μάχη της Ποτίδαιας, μόλις άρχιζε η άνοιξη... (2.2.1). Ακολουθώντας τον τρόπο χρονολογικής έκθεσης που χρησιμοποίησε ο Ελλάνικος ο Μυτιληναίος εξιστορεί τα γεγονότα κατά χρονολογική σειρά και όχι κατά θεματικές ενότητες, και μάλιστα χρόνο με χρόνο, διαιρώντας το έτος σε θέρος (8 μήνες στρατιωτικών επιχειρήσεων) και χειμώνα (4 μήνες που το κύριο σώμα των αντιπάλων στρατευμάτων αποσύρεται στις βάσεις του): «γέγραπται δὲ ἐξῆς ὡς ἕκαστα ἐγίνετο κατὰ θέρος καὶ χειμῶνα» (2.1).

11. Για ποιους λόγους εξορίστηκε ο Θουκυδίδης και πώς η εξορία του επηρέασε τη συγγραφή του έργου του;

(Θέμα: 6 & 50 & 93 & 237 & 324 & 411)

Το 424 π.Χ. ο Θουκυδίδης, ως στρατηγός, δεν μπόρεσε να σώσει την Αμφίπολη, αποικία των Αθηναίων κοντά στις εκβολές του Στρυμόνα, από την επίθεση των Σπαρτιατών. Η

περιοχή είχε μεγάλη στρατηγική σημασία για την Αθήνα, επειδή διέθετε άφθονη ναυπηγήσιμη ξυλεία για τις ανάγκες του αθηναϊκού στόλου και βρισκόταν κοντά στα χρυσωρυχεία του Παγγαίου. Ο Θουκυδίδης είχε αποσταλεί εκεί με μικρή μοίρα του αθηναϊκού στόλου για να ελέγχει την περιοχή, όταν ο Σπαρτιάτης στρατηγός Βρασιδίας έφτασε με ταχύτατη πορεία από την Πελοπόννησο στη Μακεδονία, σε μια κίνηση αντιπερισπασμού. Οι πολιτικοί του αντίπαλοι τιμώρησαν το Θουκυδίδη με εξορία («Καὶ ξυνέβη μοι φεύγειν τὴν ἑμαυτοῦ ἔτη εἴκοσι μετὰ τὴν ἐς Ἀμφίπολιν στρατηγίαν») κι αυτός, εξόριστος πια, αφιερώνει όλο το χρόνο του στην ιστορική του έρευνα και συγκεντρώνει πληροφορίες και από τα δύο στρατόπεδα με πολλές μετακινήσεις στους χώρους των συγκρούσεων: «και αφού βρέθηκα και στα δύο μέρη, και μάλιστα περισσότερο στις περιοχές που ήλεγχαν οι Πελοποννήσιοι λόγω της εξορίας μου μπορούσα να παρακολουθήσω τις εξελίξεις καλύτερα και πιο άνετα» (5.26.5).

12. Ποιο γνώρισμα σκέψης και μεθόδου χαρακτηρίζει τον Θουκυδίδη, όταν στοχάζεται για τα γεγονότα και τη συμπεριφορά του ανθρώπου; Ποια πορεία ακολουθεί ο ιστορικός;

(Θέμα: 21 & 108 & 195 & 282 & 369 & 492)

[Από το συγκεκριμένο στο γενικό] Ο βαθύς στοχασμός του ιστορικού πάνω στα γεγονότα και στη συμπεριφορά των ανθρώπων, φαίνεται, όπως και στους μεγάλους τραγικούς, στην τάση για γενίκευση που αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα της σκέψης και της μεθόδου του. Ανάγεται από το συγκεκριμένο γεγονός στο γενικό και πανανθρώπινο και θεμελιώνει την κρίση των πολιτικών στις δημηγορίες και τις δικές του προσωπικές παρατηρήσεις σε γενικές αρχές. Έτσι τα «γνωμικά» και τα «αποφθέγματα» στο έργο του δεν έχουν χαρακτήρα διδακτισμού και δεοντολογίας αλλά είναι το απόσταγμα της έρευνας και του συλλογισμού μιας συγγραφικής ιδιοφυΐας που έχει αξιοποιήσει τη γνώση των αρχών και της μεθόδου της ιατρικής, των σοφιστών και της τραγωδίας.

Ο Θουκυδίδης έζησε στα παιδικά και στα νεανικά του χρόνια τις λαμπρότερες μέρες της Αθήνας και του αρχαίου κόσμου γενικότερα, τον παρατεταμένο αδυσώπητο πόλεμο επί εικοσιεπτά έτη και είδε την Αθήνα ρημαγμένη και τα ιστορικά τείχη του Θεμιστοκλή κατεδαφισμένα. Έγραψε με μοναδική ειλικρίνεια και αμεροληψία τα γεγονότα του πολέμου και άφησε μια αθάνατη εικόνα της αθηναϊκής δημοκρατίας στον Επιτάφιο του Περικλή για τους πρώτους νεκρούς του πολέμου.

13. Πώς ο Θουκυδίδης οδηγείται στην αντίληψη ότι η λογική αποτελεί τη μόνη αξία στην οποία μπορεί να στηριχτεί ο άνθρωπος;

(Θέμα: 72 & 159 & 246 & 333 & 390)

Δεν θα ήταν ορθό να θεωρήσει επιτόλαια κανείς τον Θουκυδίδη «απαισιόδοξο» που δίνει μια κατάμαυρη εικόνα της ανθρωπότητας. Η λογική αποτελεί τη μόνη αξία, στην οποία μπορεί να στηριχτεί ο άνθρωπος. Οι θεοί δεν επεμβαίνουν στις ιστορικές εξελίξεις (όπως πίστευαν πολλοί σημαντικοί άνθρωποι και ο Ηρόδοτος ανάμεσά τους) και η τύχη δεν είναι υπερφυσική δύναμη αλλά συγκυρίες, εξελίξεις που δεν μπορεί να τις προβλέψει ο άνθρωπος. Ο Περικλής τονίζει ότι οι εξελίξεις των πραγμάτων μπορεί να είναι τελείως απρόβλεπτες και γι' αυτό συνήθως κατηγορούμε την τύχη για «όσα ἄν παρά λόγον ξυμβῆῃ» (1.140.1). Η αθηναϊκή τριήρης που έφερνε τη διαταγή στην Μυτιλήνη (η οποία είχε αποστατήσει από την συμμαχία) να θανατωθούν όλοι οι ενήλικοι άντρες και να πουληθούν δούλοι οι γυναίκες και τα παιδιά (3.36.2), κινήθηκε αργά στο Αιγαίο, γιατί το

πλήρωμα είχε συνείδηση ότι έπλεαν «ἐπὶ πρᾶγμα ἀλλόκοτον» (3.49.4), ότι πήγαιναν να εκτελέσουν μια διαταγή πρωτοφανή («ὡμὸν τὸ βούλευμα καὶ μέγα», 3.36.4). Ο παραλογισμός του πολέμου φτάνει στο αποκορύφωμά του στη γενική σφαγή, τελείως ανάιτια, του άμαχου πληθυσμού, ακόμα και των μαθητών του σχολείου, της βοιωτικής Μυκαλησσού, από Θράκες μισθοφόρους («... καὶ ἐπιπεσόντες διδασκαλείῳ παίδων, ὄπερ μέγιστον ἦν αὐτόθι καὶ ἄρτι ἔτυχον οἱ παῖδες ἐσεληλυθότες, κατέκοψαν πάντας», 7.29.5). Πράγματι αυτή η συμφορά ήταν ἀδόκητος και δεινή. Σε αρκετά σημεία του έργου του προβάλλει ο Θουκυδίδης την πλεονεξία, το να αποκτήσει δηλ. το άτομο ή η πολιτική παράταξη ή το κράτος περισσότερα απ' όσα δικαιούται και τη φιλοτιμία, την προσωπική φιλοδοξία ορισμένων, ως βασικά κίνητρα για τον πόλεμο.

14. Με ποιον τρόπο παραθέτει ο Θουκυδίδης τους λόγους των ομιλητών στις δημηγορίες του και γιατί.

(Θέμα: 24 & 111 & 198 & 285 & 372)

Για τους λόγους που εκφωνήθηκαν από πολιτικούς και στρατιωτικούς κατά την προετοιμασία του πολέμου ή κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων η δήλωσή του είναι σαφής· η δυσκολία να παρατεθούν αυτολεξεί ήταν μεγάλη ακόμη και για τις περιπτώσεις που ο ίδιος ήταν ανάμεσα στο ακροατήριο (1.22.1). Οι δημηγορίες στο έργο του Θουκυδίδη αποδίδουν τα κίνητρα, τους σχεδιασμούς, τους στόχους των ομιλητών και επίσης την προσωπικότητά τους, τις ιδέες τους, το ήθος τους. Οι δημηγορίες αποτελούν σημαντικό στοιχείο στην επιστημονική ανάλυση των ιστορικών γεγονότων και μάλιστα καθώς βρίσκονται σε αντιστοιχία με τα μεγάλα γεγονότα του πολέμου αλλά και μεταξύ τους με το σχήμα «θέση»-«αντίθεση», με το οποίο κάθε ζήτημα εξετάζεται και από την αντίθετη άποψη. Ο Θουκυδίδης δηλώνει ότι δεν απομακρύνθηκε από την κεντρική ιδέα των λόγων («ἐχομένῳ ὄτι ἐγγύτατα τῆς ξυμπάσης γνώμης τῶν ἀληθῶς λεχθέντων», 1.22.1) και, εφόσον ήταν αδύνατο να τους παραθέσει αυτολεξεί, έγραψε σύμφωνα με τη δική του κρίση ό,τι ήταν προσφορότερο να λεχθεί στην κάθε περίπτωση. Στις δημηγορίες, στην παρουσίαση των απόψεων, στη δομή, στην επιχειρηματολογία φαίνεται και η ικανότητα του ιστορικού να αναλύει τα γεγονότα και το βάθος της σκέψης του. Από τον τρόπο που δηλώνει ότι προχώρησε στη σύνθεση των δημηγοριών, δεν πρέπει να περιμένει κανείς «φυσικότητα» ως προς διαλεκτικές διαφοροποιήσεις των ομιλητών ανάλογα με τον τόπο καταγωγής τους.

15. Ποια θέματα περιλαμβάνονται στο πρώτο βιβλίο των ιστοριών του Θουκυδίδη;

(Θέμα: 114 & 201 & 288 & 375)

Στο 1ο βιβλίο εξετάζονται τα αίτια του πολέμου, εξάιρεται η σημασία του, εκτίθεται η μέθοδος του συγγραφέα (κεφ. 1, 20-22), ερευνώνται οι ιστορικές εξελίξεις από το μακρινό παρελθόν ως τις παραμονές του πολέμου («Αρχαιολογία», κεφ. 2-19), η ανάπτυξη της αθηναϊκής δύναμης κατά την «πεντηκονταετία», 479-432 π.Χ. (κεφ. 89-117), οι τελευταίες διπλωματικές προσπάθειες, οι δυνάμεις των αντιπάλων.

16. Πώς απαντά ο Θουκυδίδης στο πρόβλημα που αφορά την ηγεμονική δύναμη της Αθήνας;

(Θέμα: 12 & 99 & 186 & 273 & 330 & 417)

Η «αθηναϊκή συμμαχία» είχε μετατραπεί σε αθηναϊκή ηγεμονία («ἀρχή»). Τα σύμμαχα κράτη του Αιγαίου, της Μακεδονίας, της Θράκης τυπικά μόνον ήταν ανεξάρτητα. Αυτή η ηγεμονική δύναμη της Αθήνας μπορούσε να ενισχυθεί, να περιοριστεί, να τροποποιηθεί ή να καταρρεύσει; Σ' αυτό το βασικό ερώτημα ο Θουκυδίδης προσπαθεί να απαντήσει με την εξονυχιστική παρουσίαση των αιτίων και των αφορμών του πολέμου στο 1ο βιβλίο του, με την αντιπαράθεση αντιπάλων απόψεων στις δημηγορίες του και κυρίως με την πρώτη δημηγορία του Περικλή (1.140-144): η Αθήνα θα μπορούσε να κερδίσει τον πόλεμο με συνετή στρατηγική και αυτοκυριαρχία των πολιτικών και των πολιτών της. Η εκστρατεία της Σικελίας (Βιβλία 6ο-7ο) απέδειξε την ορθότητα της θέσης του Περικλή: άφρονες, φιλόδοξοι δημαγωγοί και πολίτες με ασύνετες, αλλοπρόσαλλες αποφάσεις οδήγησαν την εντυπωσιακότερη ως τότε πολεμική επιχείρηση σε πανωλεθρία.

17. Ποιες είναι, κατά τον Θουκυδίδη, οι βασικές προϋποθέσεις για τη συγκρότηση ενός ισχυρού, από στρατιωτική άποψη, κράτους;

(Θέμα: 39 & 126 & 213 & 270 & 357 & 444 & 495)

Τονίζει ότι χωρίς μόνιμες εγκαταστάσεις πληθυσμών, πολιτική σταθερότητα, οικονομική ανάπτυξη και, κυρίως, χωρίς την κυριαρχία στη θάλασσα δεν μπορούσε να συγκροτηθεί ισχυρό στρατιωτικό κράτος. Η προσπάθεια για κριτική απόδειξη των θέσεων του θυμίζει έντονα την επιχειρηματολογία των σοφιστών.

18. Με ποιον τρόπο προσπαθεί ο Θουκυδίδης να εξασφαλίσει τη χρονολογική ακρίβεια κατά την έκθεση των ιστορικών γεγονότων;

(Θέμα: 54 & 141 & 228 & 315 & 402)

Στην προσπάθειά του για χρονολογική ακρίβεια στην έκθεση των γεγονότων οι δυσκολίες ήταν μεγάλες. Οι ελληνικές πόλεις - κράτη δεν είχαν ενιαίο χρονολογικό σύστημα, ούτε είχαν κοινές ονομασίες για τους μήνες του σεληνιακού έτους. Η επιμονή του να καταγράψει με απόλυτη ακρίβεια το χρόνο των γεγονότων είναι σαφής στον καθορισμό του χρονικού σημείου της έκρηξης του πολέμου, με την εισβολή των Θηβαίων στις Πλαταιές: δέκα τέσσερα έτη μετά την υπογραφή της τριαντάχρονης ειρήνης (μεταξύ Αθηναίων και Πελοποννησίων), τη χρονιά που η Χρυσίς είχε συμπληρώσει σαράντα οκτώ έτη ιερωσύνης στο Άργος, και ο Αινήσιος ήταν έφορος στη Σπάρτη και ο Πυθόδωρος επώνυμος άρχων στην Αθήνα, έξι μήνες μετά τη μάχη της Ποτίδαιας, μόλις άρχιζε η άνοιξη... (2.2.1). Ακολουθώντας τον τρόπο χρονολογικής έκθεσης που χρησιμοποίησε ο Ελλάνικος ο Μυτιληναίος εξιστορεί τα γεγονότα κατά χρονολογική σειρά και όχι κατά θεματικές ενότητες, και μάλιστα χρόνο με χρόνο, διαιρώντας το έτος σε θέρος (8 μήνες στρατιωτικών επιχειρήσεων) και χειμώνα (4 μήνες που το κύριο σώμα των αντιπάλων στρατευμάτων αποσύρεται στις βάσεις του): «γέγραπται δὲ ἕξῃς ὡς ἕκαστα ἐγίνετο κατὰ θέρος καὶ χειμῶνα» (2.1).

19. Ποιες συνέπειες είχε για τον ίδιο τον Θουκυδίδη η αποτυχία του ως στρατηγού στην Αμφίπολη (424 π.Χ.);

(Θέμα: 63 & 120 & 207 & 294 & 381 & 462)

Το 424 π.Χ. ο Θουκυδίδης, ως στρατηγός, δεν μπόρεσε να σώσει την Αμφίπολη, αποικία των Αθηναίων κοντά στις εκβολές του Στρυμόνα, από την επίθεση των Σπαρτιατών. Η περιοχή είχε μεγάλη στρατηγική σημασία για την Αθήνα, επειδή διέθετε άφθονη

ναυπηγήσιμη ξυλεία για τις ανάγκες του αθηναϊκού στόλου και βρισκόταν κοντά στα χρυσαυρυχεία του Παγγαίου. Ο Θουκυδίδης είχε αποσταλεί εκεί με μικρή μοίρα του αθηναϊκού στόλου για να ελέγχει την περιοχή, όταν ο Σπαρτιάτης στρατηγός Βρασίδης έφτασε με ταχύτατη πορεία από την Πελοπόννησο στη Μακεδονία, σε μια κίνηση αντιπερισπασμού. Οι πολιτικοί του αντίπαλοι τιμώρησαν το Θουκυδίδη με εξορία («Καὶ ξυνέβη μοι φεύγειν τὴν ἑμαυτοῦ ἔτη εἴκοσι μετὰ τὴν ἐς Ἀμφίπολιν στρατηγίαν») κι αυτός, εξόριστος πια, αφιερώνει όλο το χρόνο του στην ιστορική του έρευνα και συγκεντρώνει πληροφορίες και από τα δύο στρατόπεδα με πολλές μετακινήσεις στους χώρους των συγκρούσεων: «και αφού βρέθηκα και στα δύο μέρη, και μάλιστα περισσότερο στις περιοχές που ήλεγχαν οι Πελοποννήσιοι λόγω της εξορίας μου μπορούσα να παρακολουθήσω τις εξελίξεις καλύτερα και πιο άνετα» (5.26.5). Δεν είναι βέβαιο αν γύρισε στην Αθήνα μετά το 404 π.Χ. με την αμνηστία που παραχωρήθηκε. Οι πληροφορίες των αρχαίων πηγών είναι αβέβαιες και σε ορισμένα σημεία αντιφατικές. Βέβαιο είναι ότι έζησε ως το τέλος του πολέμου.

20. Πώς η λογική και η τύχη, κατά τον Θουκυδίδη, επηρεάζουν τις ιστορικές εξελίξεις;

(Θέμα: 15 & 102 & 189 & 276 & 420 & 465 & 474)

Η λογική αποτελεί τη μόνη αξία, στην οποία μπορεί να στηριχτεί ο άνθρωπος. Οι θεοί δεν επεμβαίνουν στις ιστορικές εξελίξεις (όπως πίστευαν πολλοί σημαντικοί άνθρωποι και ο Ηρόδοτος ανάμεσά τους) και η τύχη δεν είναι υπερφυσική δύναμη αλλά συγκυρίες, εξελίξεις που δεν μπορεί να τις προβλέψει ο άνθρωπος. Ο Περικλής τονίζει ότι οι εξελίξεις των πραγμάτων μπορεί να είναι τελείως απρόβλεπτες και γι' αυτό συνήθως κατηγορούμε την τύχη για «ὄσα ἄν παρά λόγον ξυμβῆῃ» (1.140.1). Η αθηναϊκή τριήρης που έφερνε τη διαταγή στην Μυτιλήνη (η οποία είχε αποστατήσει από την συμμαχία) να θανατωθούν όλοι οι ενήλικοι άντρες και να πουληθούν δούλοι οι γυναίκες και τα παιδιά (3.36.2), κινήθηκε αργά στο Αιγαίο, γιατί το πλήρωμα είχε συνείδηση ότι έπλεαν «ἐπὶ πράγμα ἀλλόκοτον» (3.49.4), ότι πήγαιναν να εκτελέσουν μια διαταγή πρωτοφανή («ὡμὸν τὸ βούλευμα καὶ μέγα», 3.36.4). Ο παραλογισμός του πολέμου φτάνει στο αποκορύφωμά του στη γενική σφαγή, τελείως αναίτια, του άμαχου πληθυσμού, ακόμα και των μαθητῶν του σχολείου, της βοιωτικής Μυκαλησσού, από Θράκες μισθοφόρους («... καὶ ἐπιπεσόντες διδασκαλείῳ παιδῶν, ὄπερ μέγιστον ἦν αὐτόθι καὶ ἄρτι ἔτυχον οἱ παῖδες ἐσεληλυθότες, κατέκοψαν πάντας», 7.29.5). Πράγματι αυτή η συμφορά ήταν ἀδόκητος και δεινή.

21. Ποια είναι η αντίληψη του Θουκυδίδη για την αντιμετώπιση του προβλήματος της διαχείρισης της δύναμης από ένα κράτος, μια συμμαχία, μια πολιτική παράταξη;

(Θέμα: 42 & 129 & 216 & 303 & 360 & 447)

Το πρόβλημα της δύναμης όπως μπορεί να την χρησιμοποιήσει ένα κράτος, μια συμμαχία, μια πολιτική παράταξη εξετάστηκε κατά τρόπο μοναδικό και συγκλονιστικό από το Θουκυδίδη: Η εξόντωση των Πλαταιέων από τους Σπαρτιάτες, των Μηλιῶν από τους Αθηναίους, οι φρικαλεότητες στην εμφύλια σύγκρουση της Κέρκυρας και άλλες, απίστευτες σε καιρό ειρήνης, πράξεις οδήγησαν τον μεγάλο ιστορικό στο συμπέρασμα ότι η φύση των ανθρώπου δεν αλλάζει («ἕως ἄν ἡ αὐτὴ φύσις ἀνθρώπων ᾗ», 3.82.2), ότι οι άνθρωποι όταν βρεθούν σε αδιέξοδα και πιεστικές συγκυρίες («ἐς ἀκουσίους ἀνάγκας

πίπτειν») εξαγριώνονται («ὁ πόλεμος... βίαιος διδάσκαλος καὶ πρὸς τὰ παρόντα τὰς ὀργὰς τῶν πολλῶν ὁμοιοῖ», 3.82.2), ὅτι στον ἐμφύλιο, κυρίως, πόλεμο οἱ λέξεις χάνουν τὸ νόημά τους (3.82.3), ὅτι οἱ ἀντίπαλοι δίνουν τὸ λόγο τους, ἐνῶ σκοπεύουν νὰ μὴν τον τρηῆσουν, καὶ δίνουν ὄρκους, χωρὶς νὰ φοβούνται τοὺς θεοὺς (3.83.2).

22. Ποια εἶναι, κατὰ τὸν Θουκυδίδη, τὰ βασικὰ κίνητρα γιὰ τὸν πόλεμο;

(Θέμα: 45 & 132 & 306 & 393 & 450)

Σε ἀρκετὰ σημεῖα τοῦ ἔργου τοῦ προβάλλει ὁ Θουκυδίδης τὴν πλεονεξία, τὸ νὰ ἀποκτήσει ὄηλ. τὸ ἄτομο ἢ ἡ πολιτικὴ παράταξη ἢ τὸ κράτος περισσότερο ἀπ' ὅσα δικαιούται καὶ τὴ φιλοτιμία, τὴν προσωπικὴ φιλοδοξία ὀρισμένων, ὡς βασικὰ κίνητρα γιὰ τὸν πόλεμο.

23. Ποια στοιχεῖα ὁδήγησαν τὸν Θουκυδίδη νὰ κατανοήσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ σημασίαν τοῦ πολέμου ποὺ ξεσποῦσε;

(Θέμα: 66 & 153 & 210 & 297 & 384)

Ὁ Θουκυδίδης κατενόησε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ σημασίαν τοῦ πολέμου ποὺ ξεσποῦσε: οἱ ἀντίπαλοι βρισκόνταν στὸ ὑψίστο σημεῖο τῆς ἀκμῆς τοὺς οικονομικά καὶ στρατιωτικά καὶ τὰ οὐδέτερα ἐλληνικὰ κράτη ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴν ἐμπλακοῦν στὸν πόλεμο. Προσπάθησε λοιπὸν νὰ ερευνήσει τοὺς παράγοντες ποὺ δημιούργησαν τόσο μεγάλη πολεμικὴ ἰσχὺ.

24. Ποια εἶναι τὰ γνωρίσματα τοῦ ἡγέτη ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν πολιτικὴ φυσιογνωμίαν τοῦ Περικλή;

(Θέμα: 18 & 105 & 192 & 279 & 366 & 483)

Τὸ πρότυπο τοῦ ἡγέτη τὸ ἐνσαρκώνει ὁ Περικλῆς (2.65.1-9) μετὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ οὐξυδέρκεια («πρόνοια»), τὴν ευρύτερη ἀποδοχὴν τοῦ ἀπὸ τὸ λαὸς τῆς πόλης τοῦ («δυνατὸς ὢν τῷ τε ἀξιώματι καὶ τῇ γνώμῃ»), τὴν ἀνωτερότητά του ὡς πρὸς τὸ χρῆμα («χρημάτων τε διαφανῶς ἀδωρότατος») καὶ τὸ πολιτικὸν τοῦ θάρρους νὰ λέει τὴν ἀλήθειαν στὸ λαὸν, ἀκόμη κι ἀν προκαλοῦσε τὴν ὀργὴν τοῦ («ἔχων ἐπ' ἀξιώσει καὶ πρὸς ὀργὴν τι ἀντιπεῖν»). Ἀρκετές σύντομες φράσεις τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ, ὅπως τὶς καταγράφει ὁ Θουκυδίδης, ἔχουν καταστῆναι «γνωμικά», μετὰ γενικότερη διαχρονικὴ ἀξία, π.χ. «οἱ καιροὶ οὐ μενεοί» (1.142.1), (χρειάζεται ταχύτητα ἐνεργειῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου γιὰτί οἱ ευκαιρίες δὲν περιμένουν), «μέγα τὸ τῆς θαλάσσης κράτος» (1.143.5) (ἔχει μεγάλη σημασίαν τὸ νὰ ἐλέγχει κανεὶς στρατιωτικά τὶς θαλάσσιες συγκοινωνίες).

25. Νὰ περιγράψετε τὸ πρότυπο τοῦ ἡγέτη ποὺ ἐνσαρκώνει ὁ Περικλῆς, κατὰ τὸν Θουκυδίδη.

(Θέμα: 75 & 249 & 336 & 423 & 489)

Τὸ πρότυπο τοῦ ἡγέτη τὸ ἐνσαρκώνει ὁ Περικλῆς (2.65.1-9) μετὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ οὐξυδέρκεια («πρόνοια»), τὴν ευρύτερη ἀποδοχὴν τοῦ ἀπὸ τὸ λαὸς τῆς πόλης τοῦ («δυνατὸς ὢν τῷ τε ἀξιώματι καὶ τῇ γνώμῃ»), τὴν ἀνωτερότητά του ὡς πρὸς τὸ χρῆμα («χρημάτων τε διαφανῶς ἀδωρότατος») καὶ τὸ πολιτικὸν τοῦ θάρρους νὰ λέει τὴν ἀλήθειαν στὸ λαὸν, ἀκόμη κι ἀν προκαλοῦσε τὴν ὀργὴν τοῦ («ἔχων ἐπ' ἀξιώσει καὶ πρὸς ὀργὴν τι ἀντιπεῖν»). Ἀρκετές σύντομες φράσεις τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ, ὅπως τὶς καταγράφει ὁ Θουκυδίδης, ἔχουν καταστῆναι «γνωμικά», μετὰ γενικότερη διαχρονικὴ ἀξία, π.χ. «οἱ καιροὶ οὐ μενεοί» (1.142.1), (χρειάζεται ταχύτητα ἐνεργειῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου γιὰτί οἱ

ευκαιρίες δεν περιμένουν), «μέγα τὸ τῆς θαλάσσης κράτος» (1.143.5) (έχει μεγάλη σημασία το να ελέγχει κανείς στρατιωτικά τις θαλάσσιες συγκοινωνίες).

26. Να αναφέρετε τα βαθύτερα αίτια του Πελοποννησιακού πολέμου, σύμφωνα με τον Θουκυδίδη.

(Θέμα: 156 & 243 & 300 & 387)

Το ενδιαφέρον του επικεντρώνεται στην πολιτική ιστορία και γι' αυτό αποφεύγει συνειδητά ό,τι θεωρεί άσχετο προς την κατανόηση του πολέμου δηλ. μύθους, χρησμούς, ανέκδοτα, ατομικές προσωπογραφίες, διαδόσεις και φήμες. Κατά την άποψή του βαθύτερη αιτία του πολέμου ήταν η ανάπτυξη, οικονομική και στρατιωτική, της αθηναϊκής δύναμης. Αυτό καθορίζει και τους βασικούς άξονες του έργου του. Η «αθηναϊκή συμμαχία» είχε μετατραπεί σε αθηναϊκή ηγεμονία («ἀρχή»). Τα σύμμαχα κράτη του Αιγαίου, της Μακεδονίας, της Θράκης τυπικά μόνον ήταν ανεξάρτητα. Αυτή η ηγεμονική δύναμη της Αθήνας μπορούσε να ενισχυθεί, να περιοριστεί, να τροποποιηθεί ή να καταρρεύσει; Σ' αυτό το βασικό ερώτημα ο Θουκυδίδης προσπαθεί να απαντήσει με την εξονυχιστική παρουσίαση των αιτίων και των αφορμών του πολέμου στο 1ο βιβλίο του, με την αντιπαράθεση αντιπάλων απόψεων στις δημηγορίες του και κυρίως με την πρώτη δημηγορία του Περικλή (1.140-144): η Αθήνα θα μπορούσε να κερδίσει τον πόλεμο με συνετή στρατηγική και αυτοκυριαρχία των πολιτικών και των πολιτών της. Η εκστρατεία της Σικελίας (Βιβλία 6ο-7ο) απέδειξε την ορθότητα της θέσης του Περικλή: άφρονες, φιλόδοξοι δημαγωγοί και πολίτες με ασύνετες, αλλοπρόσαλλες αποφάσεις οδήγησαν την εντυπωσιακότερη ως τότε πολεμική επιχείρηση σε πανωλεθρία.

27. Τι είναι οι δημηγορίες και ποια η σημασία τους για την επιστημονική ανάλυση των ιστορικών γεγονότων;

(Θέμα: 81 & 168 & 255 & 342 & 429 & 471 & 477)

Για τους λόγους που εκφωνήθηκαν από πολιτικούς και στρατιωτικούς κατά την προετοιμασία του πολέμου ή κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων η δήλωσή του είναι σαφής· η δυσκολία να παρατεθούν αυτολεξεί ήταν μεγάλη ακόμη και για τις περιπτώσεις που ο ίδιος ήταν ανάμεσα στο ακροατήριο (1.22.1). Οι δημηγορίες στο έργο του Θουκυδίδη αποδίδουν τα κίνητρα, τους σχεδιασμούς, τους στόχους των ομιλητών και επίσης την προσωπικότητά τους, τις ιδέες τους, το ήθος τους. Οι δημηγορίες αποτελούν σημαντικό στοιχείο στην επιστημονική ανάλυση των ιστορικών γεγονότων και μάλιστα καθώς βρίσκονται σε αντιστοιχία με τα μεγάλα γεγονότα του πολέμου αλλά και μεταξύ τους με το σχήμα «θέση»-«αντίθεση», με το οποίο κάθε ζήτημα εξετάζεται και από την αντίθετη άποψη. Ο Θουκυδίδης δηλώνει ότι δεν απομακρύνθηκε από την κεντρική ιδέα των λόγων («έχομένω ὅτι ἐγγύτατα τῆς ξυμπάσης γνώμης τῶν ἀληθῶς λεχθέντων», 1.22.1) και, εφόσον ήταν αδύνατο να τους παραθέσει αυτολεξεί, έγραψε σύμφωνα με τη δική του κρίση ό,τι ήταν προσφορότερο να λεχθεί στην κάθε περίπτωση. Στις δημηγορίες, στην παρουσίαση των απόψεων, στη δομή, στην επιχειρηματολογία φαίνεται και η ικανότητα του ιστορικού να αναλύει τα γεγονότα και το βάθος της σκέψης του. Από τον τρόπο που δηλώνει ότι προχώρησε στη σύνθεση των δημηγοριών, δεν πρέπει να περιμένει κανείς «φυσικότητα» ως προς διαλεκτικές διαφοροποιήσεις των ομιλητών ανάλογα με τον τόπο καταγωγής τους.

28. Τι γνωρίζετε για την καταγωγή και τη μόρφωση του Θουκυδίδη;

(Θέμα: 3 & 60 & 147 & 234 & 321 & 408 & 453)

Ο Θουκυδίδης (πιθ. 455-399 π.Χ.) γεννήθηκε στο δήμο Άλιμοῦντος (στο σημερινό Άλιμο της Αττικής) από πλούσια, αριστοκρατική οικογένεια. Ο πατέρας του είχε οικογενειακούς δεσμούς με το βασιλιά Όλορο της Θράκης, και τους μεγάλους στρατηγούς Μιλτιάδη και Κίμωνα. Η οικογένεια είχε στην κατοχή της χρυσωρυχείο στη Σκαπτή Ύλη της Θράκης και ασκούσε επιρροή στους κατοίκους της περιοχής («καὶ ἀπ' αὐτοῦ δύνασθαι ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἡπειρωτῶν», 4.105.1). Ο Θουκυδίδης έλαβε λαμπρή μόρφωση, με δασκάλους το φιλόσοφο Αναξαγόρα, στενό φίλο του Περικλή, και το ρήτορα Αντιφώντα. Θεωρείται βέβαιο ότι είχε εξοικειωθεί με τη μέθοδο και την έκφραση των μεγάλων σοφιστών, του Γοργία από τους Λεοντίους της Σικελίας και του Πρόδικου από την Ηλεία και με τις κατακτήσεις της νέας ιατρικής των ημερών του. Η παιδική και νεανική του ηλικία συμπίπτει με τα λαμπρότερα χρόνια της αθηναϊκής δύναμης, με τον Περικλή να δεσπάζει στην πολιτική ζωή του κράτους, την Αθήνα να στολίζεται με έργα τέχνης που θα έμεναν αριστουργήματα αξεπέραστα στους αιώνες και την πνευματική ζωή στην κορύφωσή της με τα μεγάλα επιτεύγματα του αρχαίου δράματος, του σοφιστικού κινήματος, της ιατρικής επιστήμης.